

Araştırma Makalesi • Research Article

Nêrîneke Giştî Li Nameyên Menzûm Di Edebiyata Kurdî (Kurmancî) Ya Klasîk De Klasik Kürt (Kurmancî) Edebiyatında Manzum Mektup Türüne Genel Bir Bakış A General Perspective on the Verse Letter in Classical Kurdish (Kurmanji) Literature

Mesut Arslan*

Kurte: Name, ji bo ragihandinê alaveke kevn e. Ji serdemên pêşîn ve mirovan ji hev re name nivîsîne û bi vî şêklî têkilî danîne. Mirov dikare nameyan dabeşî çend cureyan bike lê cureya ku ji bo lêkolînê edebiyata klasîk gava pêşîn dibe mijar nameyên menzûm in. Nameyên menzûm, bi kurtî ew name ne ku bi şêweya helbestê têne nivîsîn. Helbestvanên ku van nameyan dinivîsîn hem meqêda xwe ya ragihandinê pêk tînin hem jî karî û xurtiya xwe ya edebî di vî warî de jî nîşan didin. Helbestvanên xwedî dîwan wan nameyan jî wekî helbestên xwe yê din di dîwanên xwe de bi çih dikin û bi vî rengî ew hem dibine nimûneyên edebî hem jî dibine belgeyên dîrokî. Di edebiyata Kurdî ya klasîk de jî kevneşopîya nameyên menzûm heye. Helbestvanên Kurdan di vî warî de jî bi zimanê xwe hunera xwe nîşan dane. Bi qasî ku em dizanin heta niha xebatek li ser vî mijarê nehatiye kirin. Bi vî nivîsê em dixwazin destpêkekê bikin, nimûneyên nameyên menzûm ên bi Kurdî nîşan bidin da ku ji bo lêkolînê berfirehtir rê vebe. Loma me xebata xwe bi zaravayê Kurmancî sînardar kir. Di vî mijarê de *Dîwana Seyid Eliyê Findikî* jî me re bû çavkaniya sereke. Ji ber ku me di *Dîwana Findikî* de bi Kurmancî yazdeh heb nameyên menzûm tesbît kirin. Li gorî vî di nav helbestvanên Kurmancî yê klasîk de yê ku herî zêde nameyên menzûm nivîsiye Findikî ye. Wekî din Şêx Eskerî, Mela Izedînê Xweşîko û Mela Ehmedê Zinarexî jî bi Kurmancî nameyên menzûm nivîsîne. Me ji helbestên wan jî sîd wergirt û nimûne nîşan dan. Herwiha li gorî nimûneyên berdest me di edebiyata Kurdî ya klasîk de plansaziya giştî ya nameyêke menzûm derxist.

Peyvên Sereke: Nameya Menzûm, Edebiyata Kurdî ya Klasîk, Kurmancî, Seyid Eliyê Findikî, Mela Ehmedê Zinarexî.

Öz: Mektup, tarihî bir îletîşim aracıdır. İlk çağlardan beri insanlar birbirlerine mektup yazmışlar ve bu şekilde îletîşim kurmuşlardır. Mektupları çeşitlere ayırmak mümkündür. Bunlardan klasik edebiyat araştırmalarına konu olan öncelikle manzum mektuplardır. Manzum mektuplar, kısaca şiir şeklinde yazılan mektuplardır. Bu mektupları kaleme alan şairler hem haberleşme işlevini yerine getirmekte hem de şiirdeki ustalıklarını gösterme fırsatı bulmaktadır. Divan sahibi şairler, bu manzum mektuplarını da diğer şiirleri gibi divanlarına almakta, böylece onlar da birer edebiyat numunesi ve tarihî belge hüviyeti kazanmaktadır. Klasik Kürt edebiyatında da manzum mektup geleneği vardır. Kürt şairleri bu alanda da kendi dilleriyle hünelerini sergilemiştir. Bildiğimiz kadarıyla şimdiye kadar bu alanda spesifik bir çalışma yapılmamıştır. Bu makale ile konuya giriş yapmak, Kürt edebiyatından manzum mektup örneklerini paylaşmak ve böylece gelecek kapsamlı araştırmalara kaynaklık etmek istiyoruz. Bu nedenle örneklerimizi Kürtçenin Kurmancî lehçesi ile sınırlandırdık. Bu bağlamda *Seyid Eliyê Findikî Divanı* başlıca kaynağımız oldu. Çünkü *Findikî Divanı*'nda on bir adet Kürtçe manzum mektup tespit ettik. Buna göre o Kurmanca en çok manzum mektup yazan şairdir. Şêx Eskerî, Mela Izedînê Xweşîko ve Mela Ehmedê Zinarexî

* Dr. Arş. Gör., Siirt Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu. ORCID: 0000-0002-7929-0631 mesut.arslan@siirt.edu.tr
Cite as/ Atıf: Arslan, M. (2023). Nêrîneke giştî li nameyên menzûm di edebiyata Kurdî (Kurmancî) ya klasîk de. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3),689-703 <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1311108>

Received/Geliş: 07 Jun/Haziran 20203

Accepted/Kabul: 15 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 30 December/Aralık 2023

de Kürtçe manzum mektup yazan şairlerdendir. Makalemizde onların manzum mektuplarından da yararlandık ve örnekler paylaştık. Ayrıca tespit ettiğimiz örnekler üzerinden klasik Kürt edebiyatında manzum bir mektubun genel yapısını inceledik.

Anahtar Kelimeler: Manzum Mektup, Klasik Kürt Edebiyatı, Kurmanca, Seyid Eliyê Findikî, Mela Ehmedê Zinarexî.

Abstract: The letter is a historical means of communication. Since ancient times, people have written letters to each other and communicated in this way. It is possible to divide letters into different types. Of these, it is primarily verse letters that are the subject of classical literature studies. Verse letters are letters written in the form of poetry. The poets who wrote these letters both fulfill the function of communication and find the opportunity to show their mastery in poetry. Poets with divans include these verse letters in their divans just like their other poems, thus making them a sample of literature and a historical document. There is also a tradition of verse letters in classical Kurdish literature. Kurdish poets have also displayed their skills in this field in their language. As far as we know, no specific study has been conducted in this field. With this article, we would like to introduce the subject, share examples of verse letters from Kurdish literature, and so we can use it as a source for future comprehensive research. For this reason, we have limited our examples to the Kurmanji dialect of Kurdish. In this context, Seyid Eliyê Findikî Divan has been our main source. Because we identified eleven verse letters in Kurdish in Findikî Divan. According to this, he is the poet who wrote the most verse letters in Kurmanji. Sheikh Eskerî, Mela Izedînê Xweşîko and Mela Ehmedê Zinarexî are also among the poets who wrote verse letters in Kurdish. In our article, we have also benefited from their verse letters and shared examples. We also analyzed the general structure of a verse letter in classical Kurdish literature based on the examples we identified.

Keywords: Verse Letter, Classical Kurdish Literature, Kurmanji, Seyid Eliyê Findikî, Mela Ehmedê Zinarexî.

Destpêk

Peyva “mektûb”, bi zimanê Erebi ji koka “k-t-b” tê û wateya wê “tiştê hatî nivîsîn” e (Bozkurt, 2004: 13). Ehmedê Xanî, di *Nûbihara Biçûkan* de ji peyva “mektûb”ê re bi Kurdî “nivîsayî” dibêje (1986: 26). Melayê Cizîrî jî di beytekê de “Ismê te ye mektûb di diwanê qîdem da” dibêje (1987: 27). Di van nimûneyan de mektûb bi wateya xwe ya ferhengî hatiye bikaranîn, ne wekî alavekê.

Mektûb, wekî alaveke ragihandin û tîkiliyê li Mezopotamyayê ji çaxê Asûriyan ve (berî mîladê du hezar sal) hatiye bikaranîn û hin nimûneyên wê ghiştine îro. Herwiha di *Kitêba Pîroz* de jî behsa nameyan tê kirin. Di *Quranê* de jî behsa nameya Suleyman pêxember tê kirin ku ji Melîke Belqîs re dişîne û wê û qewmê wê dawetî îmanê dike (en-Neml 27/28-31). *Quran* bi xwe jî wekî nameyek tê qebûl kirin ku Xwedê tê de emr û qedexeyên xwe bi ‘evdê xwe daye zanîn. Dîsa Hz. Muhemmed, ji bo belavkirina dîne xwe ji serekê dewletan re name nivîsiye (Bozkurt, 2004: 13).

Di Farisî de ji mektûbê re “name” tê gotin (Kanar, 2013: 1653). Name, ji bilî vê wateyê wekî paşgir navê berhemên nivîskî jî çêdike. Wekî “mi‘racname” ku berhemên li ser bûyera mi‘racê hatî nivîsîn beyan dike an jî “mewlidname” ku berhemên li ser mewlûda Pêxember hatine nivîsîn. Herwiha name, navê berhemên taybet jî çêdike wekî *Şerefnameya Şerefxanê Bidlîsî*. Ehmedê Xanî jî di beyta ewil a *Mem û Zînê* de berhema xwe wekî “name” pênase dike:

Sernameê **name** namê Ellah

Bê namê wî natemam e wellah (Ehmedê Xanî, 1968: 18)

Xanî, peyva nam/nav û name bi awayekî hunerî bi hev re bi kar aniye. Herwiha wî “name” jî bi herdu wateyan bi kar aniye. Li gorî vê, Xanî bi navê Xwedê berhemek/nameyek nivîsiye ku muxatebê wê hemû xwendevanên Kurdî ne. Ewçax dîsa berhema wî ya *Nûbihara Biçûkan* jî berhemek e/nameyek e ku muxatebê wê “biçûkêd Kurmancan” e (Ehmedê Xanî, 1986: 7).

Ligel vê wateya xwe ya birfireh name bi kurtî alaveke nivîskî ye ji bo ragihandinê ku mirov bi saya wê jî hev agahdar dibin. Gelek cureyên nameyê hene lê di nav wan de ji bo edebiyata klasîk ên ku me elaqedar dikin “nameyên menzûm” in. Nameyên menzûm, nameyên edebî ne û bi şeweya helbestê tene nivîsîn. Helbestvan, bi van nameyan hem meqseda xwe ya ragihandinê pêk tînin hem jî hunera xwe ya edebî nîşan didin. Hin helbestvanên xwedî diwan wan nameyan jî wekî helbestên xwe yê din di

dîwanên xwe de bi cih dikin. Bo nimûne, di *Dîwana* Seyid Eliyê Findikî de emê bibînin ku ew jî wekî xezel û qesîdeyan di nav dîwanê de cih digirin Bi vî rengî ew hem dibine belgeyên dîrokî hem jî nimûneyên edebî.

Peyva menzûm ji koka “nezm”ê tê, ango tişta nezmkirî, tişta ku bi şeweya nezmê hatî nivîsîn. Nezm jî bi zimanê Erebi tê wateya rêzkirinê, rêzkirina moriyan bi tayê (Adak, 2019: 57). Çawa ku morî li tayê tene rêzkirin û dibine gerdenî, peyv jî wisa tene rêzkirin û dibine “menzûme”. Li gorî vê bi giştî em dikarin bibêjin ku nameyên menzûm, nameyên helbestkî/şî’rî ne. Ew bi vê taybetiya xwe ji nameyên din cuda dibin. Ew ne pexşan in, helbestkî ne; xwedî teşe, kêş û serwa ne.

Di edebiyata Tirkî ya klasîk de, di nav gelek dîwanan de em rastî nameyên menzûm tên (bnr. Aydın, 2007). Lê hin nameyên menzûm wekî berhemên serbixwe hatine qebûl kirin û neketine nav dîwanan. Bo nimûne, Fuzûlî ji Nîşancı Celalzade Mustafa Çelebî re nameyeke menzûm nivîsiye ku ew bi navê “şikayetname” meşhûr e lê ew di dîwana wî de cih nagire. Fuzûlî di vê nameya menzûm de gilî û gazinan ji rêvebir û karmendan dike, burokasiya Osmanî rexne dike (Fuzûlî, 2021: 52-53). Ev jî aliyê civakî yê nameyên menzûm nîşanî me dide; ew ji bo jiyana civakî ya serdema xwe dibine eynikek. Vê taybetiyê, nemaze rexneya civakî em di hin nameyên menzûm ên Findikî de jî dibînin (Arslan, 2023: 128-134).

Ji bilî nameyên menzûm, di edebiyata klasîk de nameyên pexşan jî hene ku ji wan re jî “înşa”, ji berhemên ku însa tê de tên komkirin jî “munşe‘at” tê gotin. Ji munşe‘atê re “mektûbat” jî tê gotin lê “munşe‘at” berfirehtir e, ew hemû nivîsên pexşan dihewîne, ne tenê nameyan (Uzun, 2006: 18). Di zimanê Pehlewî de ji bo “înşa”ya Erebi “namenevîsî” tê gotin û ew bi serê xwe hem hunerek û hem jî di karên dewletê de wezîfeyek e (Kanar & Kurtuluş, 2000: 337). Di nav helbestvanên Tirk û Fars de yê xwedî munşe‘at û mektûbat pir in, wekî *Munşe‘ata* Nabî û *Mektûbata* Mewlana. Di nav helbestvanên Kurdan de jî Mewlana Xalid (m. 1827) û Seyid Eliyê Findikî xwedî mektûbat in lê ew bi Erebi ne.

Di vê gotarê de armanca me ev e, em di edebiyata Kurdî (Kurmancî) ya klasîk de nimûneyên nameyên menzûm bigerin û bi alîkariya van nimûneyan plansaziya nameyeke menzûm derbixin. Ew ji kîjan beşan pêk tê, bi kîjan teşeyan tê nivîsîn û hwd. Di lêkolîna xwe de me dît ku di nav helbestvanên Kurmancî de herî zêde Seyid Eliyê Findikî nameyên menzûm nivîsîne û ev di dîwana wî de cih digirin. Herwiha nimûneyên wî pir û rêkûpêk bûn. Loma gava me plansaziya nameyeke menzûm derxist me nimûneyên xwe ji dîwana wî wergirtin. Ev gotara me xebateke destpêkê ye, loma bi nimûneyên Kurmancî sînordar e, ji ber ku heta niha bi Kurmancî tu xebatek li ser vê mijarê nehate kirin. Meqseda me ew e ku ev destpêkê rê li ber xebatên berfirehtir ji bo hemû zaravayên Kurdî xweş bike.

1. Nameyên Menzûm Di Edebiyata Kurdî (Kurmancî) Ya Klasîk De

Berî ku em derbasî hûrgiliyên nameyên menzûm bibin û plansaziya wan a giştî derbixin, em dikarin çend nimûneyan ji helbestvanên Kurmancî bidin. Li gorî lêkolîna me kêmanî çar helbestvanên Kurmancî nameyên menzûm nivîsîne. Ew, li gorî sala wefatê, Şêx Eskerî (m. 1952), Seyid Eliyê Findikî (m. 1967), Mela Izedînê Xweşîko (m. 2010) û Mela Ehmedê Zinarexî (m. 2018) ne. Wekî tê dîtin ev helbestvan hemû ji sedsala 20an in. Lê ev ji bo Kurmancî wisa ye. Bi giştî di edebiyata Kurdî de dîroka nameyên menzûm kevintir e. Bo nimûne helbestvanê Kurdiya Goranî Xanay Qubadî (m. 1778) û Mîrza Şefî‘ê Kulyayî (m. 1834) ji hev re çend nameyên menzûm nivîsîne û ev di *Dîwana* Qubadî de cih digirin (Qubadî, 2016).

Helbestvanên Kurmancî yê ku nameyên menzûm nivîsîne ev in:

1.1. Şêx Eskerî

Şêx Muhammed Eskerî, yek ji helbestvanên Kurd e ku nameyên menzûm nivîsîne. Şêx Eskerî ji ekola Axtepê ye û kurê Şêx Ebdurehmanê Axtepî (m. 1910) ye. Wî beşek ji helbestên xwe di berhema xwe ya *Keşkol* de kom kirine. Li gorî tesbîta me di vê *Keşkola* Eskerî de şeş heb nameyên menzûm hene. Ji van “Umrê me wekî berf e” ji Şêx Heybet re wekî bersiv (2009: 102-103); “Her weqt ne buhar e” ji parêzer Sabir Beg re (2009: 105-107); “Bîrayê Şêrîn” û “Piştî Selaman” ji birayê xwe Şêx Muhammed

Kerbelayî re (2009: 111-113, 120-123); du heb nameyên dawî jî (2009: 124-125, 126-128) ji gundê Zengetêlê ji kurmamê xwe Fehmî Efendî re nivîsiye.

Wekî ji sernavan jî tê fêmkirin ji van nameyên Eskerî hin jê derûnî ne. Ev nameyên menzûm ên derûnî, ne ji bo mijarên rojane ne; ew ji dostekî re wekî helbesteke diyarî têne şandin. Di van de helbestvan, kul û derd û meremê xwe ji dostê xwe re dibêje û bi vî rengî dilê xwe rehet dike. “Umrê me wekî berf e” yek ji wan nameyan e: Şêx Heybet ji Eskerî re ruba’iyatek nivîsiye, wî jî bi nameyeke menzûm û tesewîfî bersiva wî daye:

Umrê me wekî berf e, bira me jê temûz e

Ev nefsê wekî tûle, çira hinde dikûze?

...

Saxî yû ciwanî ebedî ger tu dixwazî

Der işqê çu perwane be, bê gazin û gazî (Şêx Eskerî, 2009: 102-103)

Şêx Eskerî, hin name jî ji bo karên rojane nivîsîne. Lê wî, bi şeweya xwe ya edebî mijareke rojane kiriye mijareke edebî: Şêx Muhammed Kerbelayî (m. 1936), birayê Eskerî, li gund dimîne. Hevalekî wî ji bo pisikên ziyanker xefk vedide lê bi şaşî Kerbelayî dikeve vê xefkê û canê wî diêşe. Eskerî ber birayê xwe dikeve û bi nameyekê pirsra halê wî dike: “Zêdetir ez bûm hezîn /Ken reviya ma girîn” (2009: 120-123). Piştî wê jî dest bi şerê pisikan dike da ku heyfa birayê xwe hilîne. Bi vî rengî ew di nav nameya xwe ya menzûm de çirokeke fabl ava dike (2009: 120-123). Jixwe fabl di helbestvaniya Şêx Eskerî de cihekî mezin digire. Ew xwedî berhema *Iqdê Durfam* e ku mesnewiyeke serbixwe ye û tê de çirokek fabl heye (Şêx Eskerî, 1989: 69-76).

Şêx Eskerî, nameyên xwe yê menzûm bi teşeya mesnewiyê nivîsîne. Ango her beyt di nava xwe de bi serwa ne. Ev teşe di warê serwayê de rehetiyekê dide helbestvanan loma di berhemên bihecme de, wekî *Mem û Zîna* Xanî an *Seyfilmulûka* Siyahpoş, tê bikaranîn. Lê ji bilî wê di nav dîwanan de jî em rastî mesnewiyên kurt tînin (bnr. Arslan, 2021: 53). Şêx Eskerî jî di nameyên xwe yê menzûm de teşeya mesnewiya kurt tercîh kiriye.

1.2. Seyid Eliyê Findikî

Dîwana Seyid Eliyê Findikî, di nav xelkê de meşhûr e; ji ber ku ew hem bi Kurmanciyeke sade hatiye nivîsîn hem jî herikbar e û şîretên qenc li xwendevanan dike. *Dîwana* Findikî heta niha bi tîpên Latînî çapa heştan kiriye (S. E. Findikî, 2017). Herwiha li ser tehlîla wê tezeke lîsansa bilind jî hatiye qebûlkirin (Deniz, 2017).

Dîwana Findikî, ji aliyê teşe û naverokê ve jî hêja ye. Nameyên menzûm jî yek ji hêjayiyên vê dîwanê ne. Me di *Dîwana* Findikî de yazdeh heb nameyên menzûm ên bi Kurdî dîtîn. Li gorî vê Findikî di nav helbestvanên Kurmancî de cureya nameyên menzûm ji yê din zêdetir û rêkûpêktir bi kar aniye. Loma ji bo derxistina plansaziya giştî ya nameyeke menzûm me nimûneyên xwe ji *Dîwana* Findikî hilbijart û li jêr bi hûrgilî lêkolîna wan kir.

1.3. Mela Izedînê Xweşiko

Helbestvanekî din ê xwedî nameyên menzûm Mela Izedînê Xweşiko ye. Xweşiko, helbestvanekî Kurmancî yê xwedî dîwan e lê dîwana wî hê nehatiye çapkirin. Li ser kurtejiyan û nameyên wî yê menzûm tenê gotarek hatiye weşandin (bnr. Çetin, 2014). Li gorî vê, Xweşiko jî bo xwendina medreseyê çûye Binxetê û ji mecbûrî li wir maye. Ji wir jî bo malbata xwe ya li Serxetê mayî nameyên helbestkî yê dilşewat nivîsîne, li ser bêrikirin û xerîbiyê:

Bira Ehmed binalînim

Dixwazim ez te bibînim

Kul û derdan bifirînim

Eya birayê me ya bira

...

We lê taqet me tunîne

Ji van bimban û mayîne

Di mabeyna me danîne

Eya birayê ya bira (Çetin, 2014: 273)

Xweşik ji birayê xwe jî hêviya nameyan dike, da ku dilê wî rehet bibe:

Ji mer bişîne **mektûbê**

Xeber bid min ji ehwalan

Şiwêşkê ya Tilaqûbê¹

Ji dost û yar û hevalan

Me hêvî belkî ew zû bê

Ji weq'eta evan salan

Eya birayê ya bira

Eya birayê ya bira (Çetin, 2014: 274)

Ji aliyê rûxsarê ve ferqa Xweşik ji yên berî xwe ew e ku wî ev nameya xwe bi bendan, bi teşeya tercî' bendê nivîsiye. Lê wî, di nameyên cuda de teşeya mesnewî û muxemmesê jî bi kar aniyê (Çetin, 2014: 275).

1.4. Mela Ehmedê Zinarexî

Yek ji nûnerên dawî yên edebiyata Kurdî ya klasîk *Dîwana* Mela Ehmedê Zinarexî ye. Mela Ehmed ku murîdê Şêx Seydayê Cizîrî ye (m. 1968), jê îcazeta ilmî wergirtiye, jî şêxê xwe re nameyeke menzûm nivîsiye û ev name di dîwana wî de cih digire. Mijara nameya Mela Ehmed, silav, kêf û hal, pesin û 'uzir xwestin e:

Merheba Ustazê me keyfa te çawa ye wekî

Aferîn her ji te re ya hebbeza de'wa dikê

...

Ehmeda hedy û selama ew dirêkê ji te ra

Keyfa halê te dipirsê ew bi rast ne b'heneka (M. E. Zinarexî, 2018: 101-103)

Wekî Şêx Eskerî, Zinarexî jî ev nameya xwe ya menzûm bi teşeya mesnewiyê nivîsiye.

Ji bilî van çar helbestvanan, Şêx Muşerrefê Xînûkî (m. 2008) jî bi Kurdî û Erebi gelek name nivîsiye. Nameyên wî hin pexşan, hin jî pexşan û menzûm têkel in. Li ser nameyên wî yên menzûm ên bi Erebi tezeke lîsansa bilind hatiye amadekirin (bnr. İlhan, 2019) lê li ser ên bi Kurdî me xebatek nedît (bnr. Sönmez, 2018). Herwiha di navbera Emîn Feyzî Bey (m. 1929) û Şêx Riza Talebanî (m. 1909) de jî danûstana nameyên helbestkî hebûn lê ew ne bi Kurmancî bûn (Arslan, 2022: 22).

2. Plansaziya Nameyên Menzûm Bi Giştî

Çawa ku beşên her cureyên edebî hene, ew girêdayî plansaziyekê ne, nameyên menzûm jî ne bê ser û ber in; ew xwedî şablonek in. Li gorî nimûneyên ku me ji *Dîwana* Findikî wergirtine bi giştî plansaziya nameyeke menzûm wiha ye:

¹ Şiwêşk û Tilaqûb, du gundên Nisêbinê ne.

2.1. Destpêk: Silav û pirsê kêf û hal

Wekî nameyên asayî nameyên menzûm jî bi silav û pirsê dest pê dikin; çawa gava mirov rûbirû hevdu dibînin an diçine mêvandariyê pêşî silav didine hev, pirsê hev dikin nameyên Findikî jî wisa ne:

Selam ser te Cemîl tu her cemîl bî

Gelo vî weqtî halê te çewa ne (S. E. Findikî, 2017: 108)

Muhemmed ‘Eta pur selam ser te bê

Derê xêr û xweşyê li ser te vebê (2017: 264)

Selama dixwazim li ser we bira

Dikim purs û halê heçî ku l’wira (2017: 284)

Selaman dixwazim dewamen mudam

Ji ser we ji rebbê Kerîmê Selam (2017: 292)

2.1.1. Vegotina hal û rewşa xwe

Nivîskarê nameyê piştî silav û pirsê muxatebê xwe vê carê behsa xwe dike; hal û rewşa xwe beyan dike:

Eger hûn dipursin li ehwalê me

Li tengî w firahî we keyfa me

Hezar hemd ji bo Xaliqê layenam

Ku em rahet in keyfxweş in bi’t-temam (2017: 294)

Findikî ne tenê behsa şexsê xwe, behsa rewşa welêt jî dike:

Eger hûn dipursin li halê welat

Zivistankî holê me kêr dî ku hat

...

Sewalê cihê me telef bû kesîr

Ne şîr e ne mast e ne dohn û penîr

...

Heta ku niha jî zira‘et niye

Xuda zanitin ‘aqibet ka çî ye (2017: 286)

Di vê beşê de hêmaneke girîng jî hemd û şikir e. Findikî herçiqas gelek caran civaka xwe rexne bike, ji bêwefabûna dost û hevalên xwe gazinan jî bike di dawiyê de daimen şikirdar e ji rebbê xwe:

Eger hûn li halê me pursê dikin

Hezar hemd j’Xudayê xwe re em dikin (2017: 284)

2.2. Mebest: Sebeb, armanc, daxwaz

Her name bi minasebetekê tê nivîsîn. Ew an ji nameyekê re bersiv e an tişteq qewimiye û ji bo wê hatiye nivîsîn an jî xwediyê nameyê tişteqî rica dike. Di *Dîwana* Findikî de du nameyên bersiv hene; yek ji wan bersiva Seyid Zahirê Wanî ye a din jî dîsa ji Seyid Zahir û Seyid Se'îd (Şêx Seyda) re bersiv e:

Bizane me mektûb ji te l'vir sitand

Cewaba wê mektûbê ve me şiyand (2017: 284)

Kete destê me kaxeza çavbelek

Me keyf jê ra hat hûn bizanin gelek (2017: 324)

2.2.1. Pîrozbahî

Sebebeke din a nameyan pîrozbahî ye. Findikî, bi şadiya dostên xwe kêfxweş dibe û bi helbestan pîroziya wan dike. Bo nimûne, Findikî ji Cemîlî re, muezzin û qesîdebêjê Şêx Seyda, nameyek nivîsiye ji ber ku Xwedê kurek daye wî:

Çi mizgîniyek xweş me seh kir bira

Di mala hewe rohnî bû yek çira

Biçûkek ji bona we daye Xuda

Xuda wî bihêlî bi bab û bi da (2017: 258)

Dîsa Findikî ji Muhammed 'Eta re, kurê Şêx Seyda, nameyek nivîsiye ji ber ku Xwedê zarokek daye wî:

Me seh kirye tişteq çî şîrîn û xweş

Me çav bûye rohnî me dil bûye geş

Ku ferxik te bûn cot bi fedla Xudê

Xuda wan bihêlî bi bab û bi dê (2017: 264)

Findikî bi minasebata cejnê jî nameyên menzûm ên pîrozbahiyê nivîsîne. Ew, cejna Şêx Seyda wiha pîroz dike:

Ev e 'îd hat û pîroz û mubarek

Bitin l'te kifletê te sed hezar car (2017: 308)

Mijara gotara me helbet nameyên menzûm ên bi Kurdî ne. Lê hewce ye em bibêjin ku Findikî bi şêweya nameyê helbesteke bi Erebi jî nivîsiye. Minasebeta nameyê pîrozbahiya cejnê û muxatebê wê jî xelkê gundê Îzarê ye. Îzar, gundekî Kerboranê ye û taybetiya wê ev e ku havîngeha Şêx Seyda ye (2017: 300-303). Wekî tê dîtin di nameyên Findikî de, ya rast bi giştî di dîwana wî de, murşîdê wî Şêx Seyda û derdora wî cihek mezin digire.

2.2.2. Pirsar mijarên fiqhê

Zemanê berê feqe û melayan bi nameyan ji seydayên xwe mijarên fiqhê pirs dikirin. Ango muşkileyeke dînî yan civakî, mijareke nakokî ku ji nav dernediketin, ji seydayekî mezintir pirs dikirin û fitûyek/çareseriyek jê dixwestin. Di nav nameyên Findikî de yeke wisa jî heye. Ew ji Cemîlê muezzinê Şêx Seyda re hatiye nivîsîn:

Wiha ye zahirê hukmê şerî'et

Çi lazim hûn bikin qîr û hezîmet (2017: 222)

2.2.3. Xwendina medreseyê

Çawa îro xwendekar ji bo perwerdeyê baştir li bajar û dewletan digerin zemanê berê jî feqê ji bo tehsîla ilmî diçûne ber destê seydayên cuda. Ji nameyêke Findikî em fêhm dikin ku Muhemmed Emîn, kurê Mela Necmeddînê Kercosî, hatiye cem Findikî. Ew jî rewşa wî bi nameyêkê ji bavê wî re vedibêje:

Eger hûn dipursin exê min di dîn

'Ezîzê hewe l'hir² Muhemmed Emîn

...

Bi tehsîla 'ilmê diket iştixal

Bi roj û bi şev namêne qet betal

Dilê we j'teref wî ve rahet bitin

Li cem me siparê Xuda ew bitin (2017: 294-296)

2.2.4. Mijarên rojanê

Findikî, mirovek nuktedan bûye. Ev yek di nameyên wî de jî xuya dike. Bo nimûne mebesta nameyêke wî daxwaza çayê ye: Findikî ji Mela Ehmed Elo, rêveberê îqtisadê yê Şêx Seyda, çay dixwaze ji ber ku ew li sûkê pir biha bûye. Li gorî nameyê, li Cizîrê kîluwa çayê çûye 30 weraqî; ji bilî bazirgan û qodemanan kes nikare bikire lê sebra Findikî jî bê çayê nayê loma ji Mela Ehmed "tozek ji çayê" rica dike:

Selam ser te Mela Ehmed bi zehfî

Me hêvî j'te tu vê car me nedehfî

Tu bişyîne j'me ra tozek ji çayê

Çikû l'cem me nema sebra me nayê (2017: 290)

Lê daxwaza Findikî ne tenê çay e. Ew di nameyêkê de ji Fehîmeyê, dayika Cemîlê muezzinê Şêx Seyda, rica dike ku jinebiyêkê jê re bibîne lê divê ew ne keça şêx û mela be:

Dereng e Fehîme bibîne j'me re

Keça yek jinûbî, feqet têrpere

Veyaxud keça sofîyek taze têr

Sexî bit di mala xwe de merdemêr

Berê me nede qet tu şeyx û mela

Çikû ew j'miro re dibîtin bela (2017: 262)

2.2.5. Nameyên derûnî

Wekî Şêx Eskerî hin nameyên menzûm ên Findikî jî derûnî ne; wî ew ne ji bo mijarên rojane lê seba rehetkirina dilê xwe û yê dostê xwe nivîsîne. Nimûneya vê nameyê e ku ji Cemîlî re nivîsiye. Em ji nameyê fêhm dikin ku Cemîlî hafiz e ango çavên wî nabînin. Findikî wî wiha tesellî dike:

² Hewe: we; l'hir: li vir

Nebêj ez hafîz im bêdest û pê me

Cemala her kesî b'qelb û lîsan e (2017: 108)

Ev nameya Findikî ya herî dirêj e (2017: 108-122) û tê de em rastî mijarên civakî û rexneyê jî tên. Ew gazinên xwe ji dostê xwe Cemîlî re vedibêje û dilê xwe rehet dike:

Ezê çîrokî bêjim guh bidêre

Ji serhatiyê min e ew bêguman e (2017: 108)

Findikî wekî mirovekî di nav civakê de gazin ji xelkê dike, ji ber ku nezan in, şerê hev dikin, dînê xwe baş hîn nabin û têne xapandin:

Ji dunya re gelek guhdar û jîr in

Di emrê axretê tev xew da mane (2017: 120)

Di nameyên menzûm ên Findikî de dîsa rexneya civakî, gilî û gazin ji kalbûnê û ji bêwefayiya dostan, pend û şîret li xelkê mijarên sereke ne (Arslan, 2023: 128-136; Deniz, 2017: 102-109).

2.3. Dawî: Silav û dia

Di dawîya nameyan de, hin caran di serî de jî, helbestvan ji muxatebê xwe re dia dike, xêr û xweşiyê jê re divê û bi silavan nameya xwe diqedîne. Ligel ku dia dike ew gelek caran ji muxatebê xwe jî hêviya diayê dike. Bo nimûne, Findikî di pîrozbahiya kurê Cemîlî de hem ji kur hem jî ji dê babê wî re dia dike:

Bixun fêkiyê 'emrê wî hûn bi xweşî

Nebînin li derheqqê wî tu reşî

...

Çawa hûn dixwazin j'we re ew we bit

Derê xêr û xweşiyê li ser we vebit (2017: 260-262)

Dîsa di pîrozbahiya kurê Muhemmed 'Eta de nameya xwe bi diayan diqedîne:

Me hêvî j'Xudayê te'ala ew e

Nebînin di 'umrê xwe derdê hewe (2017: 266)

Wekî me li jor got, Findikî mirovek henekoyî ye û ev di helbesta wî de jî xuya dike. Bo nimûne di nameyekê de ji dostê xwe re dia dike ku "sindoqa wî tije çayê be" (2017: 220).

Wekî mirovekî oldar di nameyên Findikî de hemd û şikra Xwedê; dia kirin û dia xwestin cihek mezin digire. Hêmaneke dîn a ku vê timam dike jî selat û selam li ser Pêxember e. Di nameyên Findikî de ew jî heye:

Hezaran selat û hezaran selam

Bibarin *wela yenqeti' bi'd-dewam*

Li ser wî Resûlê Kerîmê Emîn

We hem al û eshabê wî ecme'în (2017: 298)

3. Mektûbata Findikî

Mektûbat, navê wan berheman e ku tê de nameyên kesayetekî girîng têne komkirin û belavkirin. Name, di xwezaya xwe de tişteki şexsî ye û parvekirina wê ji aliyê mehremiyetê ve ne dirist e. Lê ev

name cuda ne, ji ber ku ew bi naveroka xwe ilmî ne û ji xwendevanan re rê nîşan didin. Bo nimûne di tesewifê de *Mektûbata* Îmam Rebbanî gelek girîng e (bnr. Gültekin, 2022).

Mektûbata Seyid Eliyê Findikî jî heye: Wî gelek name şandine û stendine. Sait Erzen, 44 nameyên Findikî di *Kulliyatu's-Seyyid 'Elî el-Findikî* de kom kirine (S. E. Findikî, 2020: 139-241). Ev name hemû bi Erebi ne û pexşan in. Loma wekî derveyî mijara me xuya dikin lê di naveroka van nameyan de gelek nimûneyên edebiyata Kurdî jî hene. Loma ji bo ku mijara me tamam bibe, emê behsa *Mektûbata* Findikî jî bikin.

Di *Mektûbata* xwe de di nameya duyem de Findikî, pêşî beyteke Melayî “Bi dînarê dinê zinhar da yarê xwe tu nefroşî/Heçî Yûsuf firoti wî di ‘alem da xesaret kir”, peyre jî murebbe‘a xwe dinivîse:

Divê dost lev bikin sebrê

Şerîk bin li xoşî û qehrê

Heta ku ew biçin qebrê

Eger ne, hîç e ew yarî (S. E. Findikî, 2020: 142-143)

Hewce ye em bibêjin ku piraniya van nameyên menzûm ên Findikî, ku me li jor lêkolîna wan kir, di nav van nameyên pexşan de derbas dibin. Ango helbestvanê me beşên pexşan bi Erebi yên menzûm bi Kurdî dinivîse. Bo nimûne, nameya menzûm a “Wefadarî nemaye ey birader” di nav nameya sêyem de derbas dibe (2020: 146-148). Dîsa nameya menzûm a “Selama dixwazim li ser we bira” di *Mektûbatê* de di nav nameya 13an de ye (2020: 177-179).

Di navbera helbestên di *Mektûbatê* de û yên ku di *Dîwana* Findikî de bi tîpên Latînî hatine weşandin ferq hene. Di navbeyna nuxseyên destxet de ferq û cudahî çêdibin, loma hewce ye edîsyon-krîtîka wan bê kirin. Emê tenê nimûneyekê nîşan bidin:

Ger pirsra min dikî tu

Ka halê min çi hal e

Piştî te dê çewa bûm

Bûme petote û kale (S. E. Findikî, 2017: 320)

Ger pirsra min dikî tu ka halê min çi hal e

Va roja ez ketî me lingê mi nalenal e (S. E. Findikî, 2020: 157)

Di *Mektûbata* Findikî de ji bilî Kurdî, beyt û helbestên bi Erebi û Farsî jî hene (2020: 140, 186). Hetta hin caran Findikî Kurdiya van beytan jî nivîsiye (2020: 186-187) an jî beytek bi zimanekî nivîsiye paşê yeke nêzîkî/hempayê wê bi zimanekî din nivîsiye (2020:175). Ev jî nîşan didin ku Findikî di warê ziman û helbestê de çend zîrek e. Herwiha Findikî, di nav nameyên xwe de gelek ayet û hedîsan jî îqtibas dîke ku ev jî aliyê wî yê ilmî nîşan dide.

Di *Mektûbata* Findikî de di bin hin nameyan de dîroka nivîsîna wan li gorî salnameya hicrî hatiye qeydkirin. Ev ji bo fêmkirina konteksta nameyan girîng e. Herwiha dîsa bi xêra van nameyan em derdora Findikî, kesên ku pê re têkildar in nas dikin. Wekî nameyên menzûm di *Mektûbatê* de jî kesê sereke Şêx Seyda ye. Piraniya nameyan jî wî û Seyid Zahir re hatine nivîsîn.

Findikî ne tenê name şandine, herwiha wergirtine jî. Ew jî di *Mektûbata* wî de cih digirin. Ev name jî dîsa ji bo dîroka edebiyata Kurdî muhîm in; ji ber ku di nava wan de hin helbest hene ku heta niha nehatine weşandin. Bo nimûne Şêx Suleymanê Xalidiyê Sêrtî ji Findikî re nameyeke bi Erebi şandiye lê tê de bi helbesteke Kurdî pesnê wî daye:

Selama Babê Burhanî / Li wê bejna reyhanî

Wekî ‘ewra di nîsanî / Bîbarî ser dil û canî (S. E. Findikî, 2020: 210)

Şêx Suleyman (m. 1971, paşnav: Yüksek), xwedî gelek berhem û dîwaneke destxet e ku hê nehatiye weşandin (Akay, 2021: 338). Ev helbesta wî ya Kurdî di dîwana wî ya destxet de cih nagire. Ev jî bi me dide zanîn ku *Mektûbata* Findikî ji bo dîroka edebiyata Kurdî girîng e û name, her bi çî zimanî bin ji bo dîrok û edebiyatê wesîqe ne.

Encam

Nameyên menzûm dewlemendiyeke edebiyata klasîk in û cureyeke taybet in. Di vê nivîsê de me dît ku nimûneyên nameyên menzûm di edebiyata Kurdî (Kurmançî) ya klasîk de jî hene. Me di dîwanên çar helbestvanên Kurmançî de nimûneyên wê dîtîn: Şêx Eskerî, Seyid Eliyê Findikî, Mela Izedînê Xweşiko û Mela Ehmedê Zinarexî. Di nav wan de yê ku herî zêde nameyên menzûm nivîsîne Seyid Eliyê Findikî ye. Herwiha Findikî, xwedî mektûbat e ku di nava wan nameyên peşan de jî dîsa nimûneyên helbesta Kurdî hene. Loma di derxistina plansaziya giştî ya nameyeke menzûm de me nimûneyên xwe ji *Dîwana* Findikî wergirtin.

Li gorî lêkolîna me nameyeke menzûm bi giştî ji sê beşan pêk tê: Destpêk (silav, pirsê kêf û hal, vegotina hal û rewşa xwe), mebest (armanca nameyê, daxwaza tiştekî) û dawî (silav, dia, hemd û selat).

Nameyên menzûm ên bi Kurdî bi teşeyên cuda cuda hatine nivîsîn. Bo nimûne Findikî, ji yazdeh nameyên xwe heşt heb bi teşeya mesnewiya kurt nivîsîne. Herwiha wî teşeya qesîde (du heb) û xezelê jî bi kar anîye. Dîsa Xweşiko, bi teşeya tercîbend, mesnewî û muxemmesê nameyên menzûm nivîsîne. Şêx Eskerî û Zinarexî jî mesnewiya kurt hîlbijartine. Xuya ye ku di vî warî de standartek nîne lê ji ber rehetiya serwayê helbestvanan zêdetir mesnewî tercîh kirine.

Nameyên menzûm hem ji bo edebiyatê nimûne ne, hem ji bo dîrokê belge ne. Loma ne tenê ji aliyê ziman û edebiyatê ve herwiha ji aliyê dîrok û civaknasîyê ve jî hewce ye ew bîna lêkolînkirin. Bo nimûne, nameyên menzûm ên Xweşiko ji bo fêmkirina beşek ji dîroka nêzik a Kurdan hêja ne. Nameyên menzûm ên Findikî jî ji aliyê çavdêrî û rexneya civakî ve dewlemend in. Dîsa bi xêra van nameyan em tîkiliyên di navbera helbestvan û zanayên Kurdan de dibînin. Ev jî ji bo fêmkirina poetîkaya wan girîng e.

Helbestvanên Kurdan di nameyên xwe yê peşan de zimanê xwe tercîh nekirine, piranî Erebi bi kar anîne. *Mektûbata* Findikî jî nimûneyeke vê rewşê ye. Lê dîsa jî ew name ji bo xebatên Kurdî girîng in û hewce ye bîna lêkolînkirin. Di encamê de ew hemû ji bo tekûzkirina dîroka edebiyata Kurdî materyal in.

Çavkanî

- Adak, A. (2019). *Teşeyên Nezmê Di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de*. İstanbul: Nûbihar.
- Akay, S. (2021). Şiir Çizme Sanatı ve Siirtli Şeyh Süleyman El-Halidî (Yüksek) Divanından Görsel Şiir Örnekleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 337-345.
- Arslan, M. (2021). Şeyh-i Meczûb Divanı (Metin-inceleme) (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 666002).
- Arslan, M. (2022). Emin Feyzi'nin Edebi Yönü Hakkında Birkaç Söz. S. Bozkurt-M. Arslan (ed.), di nav *Süleymaniye'den İstanbul'a Bir Kürt Aydını Emin Feyzi Bey'in Hatıraları (1862-1929)* de (r. 17-24). İstanbul: Nûbihar.
- Arslan, M. (2023). Di Nameyên Menzûm ên Seyid Eliyê Findikî de Çavdêriya Civakî, Rexne û Şîret. A. Kırkan-Y. Cengiz (ed.), di nav *Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat -Karşılaştırmalı Edebiyat-* de (r. 128-138). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, E. (2007). Divanlardaki Manzum Mektuplar (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 220654).
- Bozkurt, N. (2004). Mektup. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Gihîn: 23.05.2023), <https://islamansiklopedisi.org.tr/mektup#1>.
- Çetin, M. (2014). Bandora Sînoran li ser Mela û Şairekî Kurd: Mele İzedînê Xweşiko. *Wêje û Rexne*, 3, 267-276.
- Deniz, M. İ. (2017). Jiyana Seyid ‘Eliyê Findikî û Dîwana Wî (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 458717).
- Ehmedê Xanî. (1968). *Mem û Zîn*. (M. E. Bozarslan, Amd.) İstanbul: Gün.
- Ehmedê Xanî. (1986). *Nûbar*. (Z. Kaya, Amd.) Stockholm: Roja Nû.
- Fuzûlî. (2021). *Fuzûlî Dîvânî*. (A. Kılınç, Amd.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Gültekin, B. (2022). İmâm-ı Rabbanî'nin Mektûbat'ı ve Mektûbât'ta Öne Çıkan Tasavvufî Kavramların İlk Dönem Sûfilerle Mukayesesi (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 786938).
- İlhan, A. (2019). Şeyh Müşerref el-Hunûkî ve Arapça Manzum Mektupları (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 584597).
- Kanar, M.-Kurtuluş, R. (2000). İnşa (Fars Edebiyatı). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Gihîn: 23.05.2023), <https://islamansiklopedisi.org.tr/insa--dil-edebiyat#2-fars-edebiyati>.
- Kanar, M. (2013). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say.
- M. E. Zinarexî. (2018). *Dîwan*. (T. Nas-T. Aydın-A. Adak-Z. Ergün, Amd.) İstanbul: Nûbihar.
- Melayê Cizîrî. (1987). *Dîwan*. (Z. Kaya-E. Narozî, Amd.) Stockholm: Roja Nû.
- S. E. Findikî. (2017). *Dîwan*. (S. Dilovan-H. Şemrexî, Amd.) İstanbul: Nûbihar.
- S. E. Findikî. (2020). *Kulliyatu's-Seyyid 'Elî el-Findikî*. (Mela M. Seîd Erzen el-Findikî, Amd.) İstanbul: Nûbihar.
- Sönmez, N. (2018). *Dîwana Şêx Muşerrefê Xînûkî - Metn û Lêkolîn-*. Diyarbakir: Seyda Kitapevi.

Şêx Eskerî. (1989). *Iqdê Durfam*. (Z. Zinar, Amd.) Stockholm: Apec-tryck & Förlag.

Şêx Eskerî. (2009). *Keşkol*. (Z. Zinar, Amd.) İstanbul: Doz.

Qubadî, X. (2016). *Dîwanî Xanay Qubadî*. (K. U. Xeyat, Amd.) Sine: Neşr-i Şiwan. (Gihîn: 24.11.2022), www.books.vejin.net/en/book/276.

Uzun, M. İ. (2006). Münşeat. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Gihîn: 21.05.2023), <https://islamansiklopedisi.org.tr/munseat>.

Extended Abstract

Letter, or “maktob” in Arabic, is a very old written communication tool used between people. Letters can be divided into various categories according to their content: Diplomatic letters written between states or governments, love letters, scholarly letters written by scholars to each other, etc. Among these types of letters, the one that attracts the attention of researchers in the study of classical Eastern literature is the verse letter. Verse letters are letters written by a poet in the form of poetry. Therefore, they are different in form from letters written in prose. Verse letters are both a means of communication and a literary genre. Moreover, if those verse letters were written to historical figures, they are also historical document.

The written literature that the Kurds created in their language after their conversion to Islam is called “classical Kurdish literature”. This literature is mostly in verse. Classical Kurdish poetry is ancient and rich in variety: Love poems (ghazals), praise poems and masnavis (such as Mem and Zin), which deal with broader themes (such as morality and education) and long love stories. However, there are also more specialized types of poetry. The verse letter is one of these types of poetry.

There are examples of verse letters in Arabic, Persian and Turkish in classical Eastern literature. Various studies have also been conducted on them. However, no research has been conducted on Kurdish verse letters. However, there are many examples of verse letters written in Kurdish. Classical Kurdish literature is not deprived of the tradition of verse letters. Kurdish poets have also displayed their skills in this field in their language. The fact that these have not been analyzed is a deficiency for Kurdish studies. The subject of this article is to investigate Kurdish verse letters and to provide information about their content and structural forms.

Modern Kurdish has different dialects. Analyzing all of them is a very difficult and broad topic for an article. For this reason, in this article, we have analyzed only examples of verse letters written in the Kurmanji dialect of Kurdish. Thus, this article will be a preparation for further research on all Kurdish dialects in the future.

The method of our research is a literature review. We examined classical poetry books written in the Kurmanji dialect of the Kurdish language. We also examined articles and theses on these poetry books. As a result, we grouped the examples of verse letters we found according to the poets. What is important for our study is not only the number of verse letters. It is also important to whom these letters were written and for what purpose. We tried to identify these in our article.

As a result of our research, we found that there are examples of verse letters in classical Kurdish literature. We see examples of letters in verse in the divans of the following four Kurdish poets:

1. Shaikh Eskeri (b. 1952, Diyarbakir)
2. Seyid Eliyê Findiki (b. 1967, Cizre)
3. Mulla Izedinê Khweshiko (b. 2010, Qamishli)
4. Mulla Ahmedê Zinarekhi (b. 2018, Hezekh or Idil)

As mentioned above, these are poets who wrote verse letters in the Kurmanji dialect of Kurdish. There are also older examples of verse letters written in other dialects of Kurdish.

Accordingly, Seyid Eliyê Findiki is the poet who wrote the most verse letters. We identified eleven poetic letters in Kurdish in Findiki's Divan. Findiki also has a work “Maktobat” in which his letters written in Arabic are collected. This work also contains examples of Kurdish poetry. For this reason, while preparing the general plan of a verse letter in classical Kurdish literature, we chose our examples from Findiki's Divan.

According to our research, a letter in Kurdish verse generally consists of three parts:

1. Introduction (Greeting, inquiring about his/her well-being and explaining his/her situation): Like normal letters, letters in verse begin with a greeting. Then the poet asks about his interlocutor's situation and talks a little about himself.

2. Purpose (The purpose of the letter: to ask for something or to congratulate him/her): The purpose of a letter in verse can be very different. For example, Seyid Eliyê Findiki wrote a verse letter to ask a friend for tea. Other than that, this type of letter was mostly written for congratulations. Congratulations on a child, congratulations on a holiday, etc.

3. Conclusion (Farewell, prayer, thanking God and remembering the Prophet). At the end of the verse letter, the poet says goodbye and prays for the person and asks him/her to pray for him/her. The poets of classical

Kurdish literature are mostly clergymen who have studied in madrasas. Therefore, in their verse letters they thank God and praise the prophet of Islam.

Poetic letters written in Kurdish are written in different forms of poetry. For example, Findiki wrote eight of his eleven verse letters in the form of masnavi. He also used qasidah and ghazal forms of poetry. Khweshiko also preferred the masnavi and mukhammas forms of poetry in his verse letters. Shaikh Eskeri and Mulla Ahmedê Zinarekhi also chose the short masnavi form. It seems that there is no standard in this regard, but poets preferred the masnavi format because it was easier to write.

The verse letters are both examples of literature and historical documents. Therefore, they should be analyzed not only from the perspective of language and literature but also from the perspective of history and sociology. For example, Mulla Izedinê Khweshiko's verse letters are valuable for understanding a part of Kurds' recent history (borders and divided families). Findiki's verse letters are rich in social observation and social criticism. Also, through these letters, we can see the relationship between Kurdish poets and scholars. Because they wrote to each other in verse. These correspondences are also important for understanding their poetry. Kurdish poets did not prefer their language in their prose letters. They mostly used Arabic, the language of the madrasa. Findiki's Maktobat is a good example of this. However, such letters are also important for Kurdish studies and should be emphasized. In the end, all of this will help to write an accurate history of Kurdish literature.